

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-159/2017. számú ügyben**

Előadók: dr. Bene Beáta
dr. Fliegauf Gergely
dr. Gilányi Eszter
dr. Gyórfy Zsuzsanna

A vizsgálat megindítása

2016-ban a Hivatalomhoz jelzés érkezett az Emberi Erőforrások Minisztériuma Zalaegerszegi Gyermekotthonának (a továbbiakban: Gyermekotthon) működése kapcsán. A beadvány szerint a gondozott gyermekek ellátását nem biztosítják megfelelően, őket az intézményben rendszeresen bántalmazzák, sőt egyes szakdolgozók egyenesen szexuális kapcsolatot is létesítenek velük. A gyermekek a gyermekjogi képviselővel és a gyermekvédelmi gyámjukkal nem beszélhetnek négy szemközti, ugyanis a látogatásukkor egy nevelő, vagy egy gyermekfelügyelő mindig jelen van. Figyelemmel arra, hogy a kapott jelzés alapján felmerült a Gyermekotthonban gondozott gyermekek emberi méltóságához, védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő súlyos visszásság gyanúja, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból vizsgálatot indítottam. Az eredményes, megalapozott ombudsmani vizsgálat érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdés d) pontja alapján helyszíni vizsgálatot rendeltem el. Az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése alapján pedig részletes tájékoztatást kértem továbbá a Gyermekotthonban jogvédelmi feladatokat ellátó gyermekjogi képviselőtől, valamint a Gyermekotthonban elhelyezett gyermekek illetékessége szerinti területi gyermekvédelmi szakszolgálatoktól (a továbbiakban: szakszolgálat).

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- a jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: *„Magyarország független demokratikus jogállam.”* [Alaptörvény B) cikk];
- az emberi méltósághoz való jog: *„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.”* [II. cikk];
- az oktatáshoz való jog: *„Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapszintű, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középszintű, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőszintű oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”* [XI. cikk];
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”* [XVI. cikk]

Az alkalmazott jogszabályok

- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Egyezmény);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (Gyvt.);
- a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (a továbbiakban: Szt.);
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet);
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet.

A megállapított tényállás

1. A 2016. november 10-én tartott, előre be nem jelentett helyszíni ellenőrzés alkalmával a vizsgálatot végző munkatársaim¹ konzultáltak az intézmény igazgatójával, illetve megtekintették a Gyermekotthont, valamint a pszichológus végzettségű munkatársaim meghallgattak az intézményben tartózkodó 28 gyermeket. Az interjúalanyok esetleges külső befolyásolását kizárta, hogy munkatársaim a vizsgálat megkezdésekor az intézmény vezetőjét arra kérték, hogy tegye lehetővé a gyermekek szakdolgozó jelenléte nélküli meghallgatását. A kérésnek a Gyermekotthon vezetője eleget tett, de ennek ellenére az egyik nevelő a kontroll nélküli beszélgetéseket úgy akarta megakadályozni, hogy ki akarta azokat a gyermekeket jelölni, akivel munkatársaim beszélhetnek. A vizsgálat alkalmával munkatársaim áttanulmányozták az intézmény Alapító Okiratát, Szervezeti és Működési Szabályzatát, Szakmai Programját és Házirendjét. A helyszínen a következő iratok másolatának rendelkezésére bocsátását kérték az intézmény vezetőjétől:

- az időben utolsó gyámhatósági, fenntartói, népegészségügyi hivatali ellenőrzési anyag,
- létszámadatok,
- étlapok (aktuális, egy hét visszamenőleg, egy hét előre),
- a személyes szabadság korlátozására vonatkozó intézkedések dokumentumai.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai, valamint a rendelkezésre bocsájtott dokumentumok alapján a *következő tényállás* rögzíthető. A Gyermekotthon engedélyezett férőhelye 48 fő (fiú). A helyszíni vizsgálat idején az intézményben 47 gyermek volt elhelyezve összesen 6 csoportban. Közülük ketten javítóintézetben, ketten előzetes letartóztatásban, heten pedig szökésben voltak.

Az első csoportban 4 kettős szükségletű gyermek (egy közülük javítóintézetben) a második csoportban 4 kettős szükségletű gyermek (ketten szökésben, ketten előzetes letartóztatásban) volt elhelyezve. A harmadik csoportban 3 kettős szükségletű gyermek, a negyedik csoportban öt kettős szükségletű gyermek (egy javítóintézetben, egy szökésben), az ötödik csoportban két kettős szükségletű gyermek (mindketten szökésben), a hatodik csoportban pedig öt kettős szükségletű gyermek (ketten szökésben) volt elhelyezve.

Az igazgató tájékoztatása szerint korábban az intézményben gondozott gyermekek vezető tünete *a súlyos diszociális magatartás* volt. Jelenleg a vezető tünet inkább *a súlyos pszichés probléma*, illetve *a droghasználat*. Jellemző, hogy évről évre több droghasználó, drogfüggő gyermeket gondolnak. Van arra is példa, hogy a ráckeresztúri Fiatalkorúak Drogterápiás Otthonából „kitett” gyermek érkezett hozzájuk. Az intézményvezető elmondása szerint a Gyermekotthonon belül ugyan nem jellemző a droghasználat, azonban a kimenőről, szabadságról visszaérkezve a fiatalok igen változatos módokon próbálják becsempészni a pszichoaktív szereket. Előfordul az is, hogy rokonok próbálják csomagban, vagy akár személyesen bejuttatni a gyermekotthonba a drogot. Jellemző tapasztalat, hogy a kimenőről, szabadság alatt a droghasználat folytatódik.

Az intézményben megbízási szerződéssel *heti két órában pszichiáter dolgozik*, rendelési időn kívül pedig rövid úton, telefonon lehet segítséget kérni tőle. A Gyermekotthon kapcsolatban áll a drogambulanciával, sürgős esetben a gyermekeket a zalaegerszegi kórház pszichiátriai osztály látja el, de általában ilyen esetben is 1-2 nap múlva visszaküldik őket a Gyermekotthonba.

A Gyermekotthonban hetente egyszer háziorvos rendel, 1,5 státuszon ápolónőt foglalkoztatnak. A félállású ápolónő a közeljövőben nyugdíjba megy, helyette főállású munkatársat szeretne felvenni az igazgató. A dohányzás az intézményben tilos, az erre vonatkozó igazgatói utasítást minden csoportban kifüggesztették, megakadályozni azonban nem tudják. Az igazgató elmondása szerint a szökés egyre nagyobb probléma: a gondozott gyermekek egy része már szökésből érkezik az gyermekotthonba, de van olyan is, aki a felvételét követő rövid időn belül távozik engedély nélkül, vagy kimenőről, illetve időszakos kapcsolattartásról nem érkezik vissza.

1.1. A helyszíni bejárás tapasztalatai

A Gyermekotthon Zalaegerszeg szélén, egy többszintes épületben helyezkedik el, amelyen belül 6 csoport működik.

---

¹ A vizsgálatban 1 jogász, 1 pszichológus, 1 pszichológus-jogász és 1 pedagógus-jogász végzettségű munkatársam vett részt.

A lakóegységek tágasak, barátságosak, a kézműves foglalkozások során született tárgyakkal (kerámia, papír kaspók, álmofogók, halloweeni díszekkel), illetve a kertészethez és az udvarhoz kapcsolódó növényekkel (paprikafüzérek, bambuszág) díszítettek. A lakóegységek mindegyike rendelkezik a szükséges helyiségekkel, a gyermekek számára biztosítottak a lakhatás körülményei. A szobák két férőhelyesek. A lakóegységekben egy vizesblokk található, amely néhány helyen elhasználódott. Néhány szoba ajtaján a dühkitörés nyomai látszóttak, az ajtókon sérülések nyomai voltak. Egyes lakóegységekben a házirend és a gyermekjogi képviselő elérhetősége hiányos volt, hol egyik, hol másik volt csak kint a faliújságon. A gyermekek szekrényeiben eltérő mennyiségű ruha volt, ennek okaként a helyszínen a gyermekek közötti „ruhakereskedelmet” jelölték meg az intézmény vezetői, valamint az éppen befogadott gyermek esete került elő, aki kevés ruhával érkezett. Jellemzően az évszaknak megfelelő őszi és téli ruhaneműk, illetve cipők elvétve voltak a szekrényekben.

1.2 A gyermekek oktatáshoz való hozzáférhetősége

A Gyermekotthon szakmai programja rögzíti, hogy a tanulási és magatartási zavarral küzdő neveltek *alapfokú oktatása, szakmai képzése külső képzőhelyek szakmai irányításával történik.* Az ellátottak személyiségállapota és viselkedészavara a nevelődés kezdeti szakaszában olyan súlyú beilleszkedési problémákat jelez, amelyek következtében a fiatal *a mindennapos iskolai ellátásban nem helyezhető el, ezért a gyám illetve az intézményvezető írásbeli kérelmére a fogadó iskola intézményvezetője felmenti a rendszeres iskolába járás alól és magántanulói vagy nappali tagozatos tanulói jogviszonyba helyezi.* Az intézmény a képző intézményekkel – *együttműködési szerződés alapján* – biztosítja a vizsgáztatás lehetőségét. A tanulót az osztályozó vizsgára való felkészülésben meghatározott *ütemterv szerint segítik a külső iskola szaktanárai, fejlesztő pedagógusok és a nevelők.* A tanulás és a munkafoglalkoztatás megfelelő arányát a tanrendben rögzítették, a foglalkoztatás a munkaterápiás elemeken túlmenően pályaorientációs célokat is szolgál. *A vizsgára bocsátás a tanulóval foglalkozó pedagógusok javaslata alapján történik, az egyéni oktatási program szerint.*

A tanuló gyermekek számára a Gyermekotthon szervezi meg – tulajdonképpen iskolai keretek között – a tanítást, a tanulmányi követelményeket a külső iskolák tanáraival egyeztetik. Több iskolával is kapcsolatban állnak, a 2016 júniusa előtt befogadott gyermekek közül az Gyermekotthon címe alapján felvételi körzetes iskolával tanulói jogviszonyban 9 fő áll, a sajátos nevelési igényű tanulók közül pedig 9 gyermeknek a helyi Béke Ligeti Iskolával van tanulói jogviszonya. 2016 júniusa után befogadott 7 gyermeknek tanulói jogviszonya az intézmény székhelyén, Esztergomban működő iskolával van. Az iskolákkal korábban volt együttműködési szerződésük, de ma már nincs. A gyermekek befogadásakor a tanulók magántanulóvá válásával kapcsolatos kérelmet a Gyermekotthon vezetője nyújtja be a gyermekvédelmi gyámtól kapott meghatalmazás alapján, a kérelem alapján az iskola igazgatója azonnal dönt az engedélyezésről, az igazgató tudomása szerint a gyámhatóságot e kérdésben nem szokták megkeresni.

A tulajdonképpeni tanítás 4 tanteremben 4 fejlesztő pedagógussal biztosított, tantárgyak szerinti bontásban, napi 4 órában. *A tantermek állapota eléggé leromlott.* A sajátos nevelési igényű tanulók felkészítésében közreműködik a kijelölt iskola pedagógusa heti 10 órában, kedden – szerdán, csütörtökön kettő órában. Ekkor az érintett 9 gyermek számára két-három tanórán nyújt felkészítést. *A rendelkezésemre bocsátott órarenden rögzítésre került a tanárok és a diákok órarend szerinti beosztásán túl 14 gyermek neve, aki 2016. szeptember 23-án nem mehet ki udvari foglalkozásra.*

A tanulók osztályozó vizsgájára a Gyermekotthonban kerül sor, ahová vizsgáztató iskola tanárai utaznak. Az intézménytől kapott adatok szerint a Gyermekotthonban nevelkedő 47 gyermekből 29 fő tanul. A tanulók közül 13 fő köznevelési szempontból sajátos nevelési igényű tanuló. Az intézmény által rendelkezésemre bocsátott iratok alapján a szakértői bizottság 9 gyermek számára javasolta a tanulmányok magántanulóként való folytatását az enyhe értelmi sérültek tanterve alapján, a gyermekek osztályfoka 4. osztálytól 10. osztályig terjed, a szakértői bizottság e 9 tanuló számára Zalaegerszegen a Béke Ligeti Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményt jelölte ki.

Az igazgató tájékoztatása szerint a szakmai programban foglaltak, miszerint a vizsgára bocsátás a pedagógusok javaslata alapján történik, az egyéni oktatási program szerint nem gyakorlat, ők ugyanis minden gyermeküket elküldik az osztályozó vizsgára. A felkészülést biztosító pedagógiai munkához nincsen külön segédanyaguk, az évfolyamra vonatkozó tartárgyi követelményeknek megfelelően készítik fel diákjaikat. Kiemelte, hogy a nem tanköteles gyerekek, illetve akik a 8. osztályt elvégezték nem folytatnak iskolarendszerű tanulást, e helyett kézműves, kertészeti ismeret és kertrendezés foglalkozásokon való részvétellel töltik el idejüket. Ennek okát a köznevelési törvény szabályaiban jelölte meg, amely nem teszi lehetővé a gyakorlati oktatás alól a tanulók felmentését, ugyanakkor a speciális gyermekotthonban élő tanulók az otthon területét iskolába járás érdekében nem hagyhatják el. Több befogadott gyermekük az előzőek miatt a már megkezdett szakiskolai tanulmányait sem tudja folytatni.

1.3 Az ellátmány és a zsebpénz

Az ellátmányt a hónap végén igénylik, a következő hónap elejére maradéktalanul megérkezik, a kapott tájékoztatás szerint a zsebpénzt a gyermekek minden hónapban megkapják.

1.4 Az étkeztetés

A 6 gyermekcsoportban csak az ebédet (két menü közötti heti választással) biztosítja külső cég, a többi étkezés alkalmával az ételt a csoportgazdálkodási keretből a csoportok készítik el maguknak. A gyermekek több alkalommal is kifogásolták a külső cég által hozott ebédet, az előre be nem jelentett vizsgálaton résztvevő munkatársam az aznapi ebédet (betyár gulyásleves, krumplis tészta, savanyúság) megkóstolta, amelyet a gyermekek véleményével szemben ízletesnek talált. A gyermekek azonban megfogalmazták, hogy találtak már a fásírtban fadarabot, hajszálat is. A nevelők elmondták, hogy a menüt igyekeznek a gyermekek igényeire és az egészséges étkezésre is figyelemmel összeállítani. Munkatársaim megnézték több csoport kamráját és hűtőszekrényét, illetve fagyasztóját, ahol a szükséges élelmiszerek rendelkezésre álltak.

1.5 A gyermeki jogok védelme

Az igazgató tájékoztatása szerint a gyermekvédelmi gyámok látogatásainak gyakorisága változó. Van olyan gyám, aki havonta keresi fel gyámoltját, és van olyan is, aki hónapok óta egyáltalán nem volt az intézményben. A gyermekvédelmi gyámok telefonos elérhetőségét ismerik a gyermekek, személyes találkozáskor négy szemközt a tanácsteremben, vagy a csoportszobában beszélhetnek velük. Ha a gyermekvédelmi gyám személyes látogatási kötelezettségének nem tesz eleget, akkor felveszik a kapcsolatot vele, a gyermekjóléti képviselő is aktivitásra ösztönzi őket. A gyermekjogi képviselő kéthetente tesz látogatást az intézményben, a gyermeket a csoportokban keresi fel.

1.6 A személyes szabadság korlátozása

A *biztonsági elkülönítőt* a csoportoktól kicsit távolabb, a bejárathoz közel, egy önálló blokkban alakították ki, az irodából nyílik, kamerával innen tudják figyelemmel kísérni a bent tartózkodó gyermeket. A biztonsági elkülönítő egy zárható (izolációs) szobából, egy gumiborítású szobából és egy vizesblokkból áll. Az intézményben 2014 januárjától 2016. szeptember végéig 25 alkalommal került sor a személyes szabadság korlátozására (egészségügyi megfigyelés: 6 alkalom, biztonsági elkülönítés: 6 alkalom, nevelési felügyelet: 1 alkalom, izolációs szoba: 12 alkalom) Az elkülönítés ideje 1 órától egészen 48 óráig terjedt. A rendelkezésekre bocsátott dokumentumok szerint egy gyermek esetében az egészségügyi megfigyelés miatti elkülönítés 2014. november 13-a 14 órától, 2014. december 25-e 10 óra 45 perctől, vagyis *közel másfél hónapig tartott*. A személyes szabadság korlátozására vonatkozó javaslatokról munkatársaim csak a 2016. évre kaptak iratokat.

1.7 A kapcsolattartás

A gyermekek mintegy fele jár haza a szünetekben, közel harmadukat rendszeresen látogatják a hozzátartozóik. Lehetőség van arra, hogy a távolabbról érkező hozzátartozók az intézményben aludjanak.

1.8 A dolgozói létszám, fluktuáció

A 60 engedélyezett státusból a vizsgálat idején *58 státusz volt betöltött, egy pszichológus és egy fejlesztő pedagógus hiányzott*. A nemek aránya kiegyenlített, éppen 50-50 százalék.

A *fluktuáció* elég jelentős, csak 2015-ben mintegy 10 fő távozott az intézményből. A fluktuáció egyik oka, hogy a pedagógus életpálya modell bevezetése óta az iskolák elszívják a pedagógus végzettségű munkatársakat. A gyermekfelügyelők közül kevesebben, jellemzően a férfiak távoznak. A munkatársak kiválasztása az intézmény pszichológus munkatársának segítségével történik. A jelölt tesztet ír, megismerkedik az intézménnyel, néhány napot a csoportban tölt. Az igazgató a munkatársak alkalmazásának legfontosabb tulajdonságaként a rátermettséget nevesítette.

1.9 A képzés, továbbképzés

A helyszíni vizsgálatot megelőző egy hónapban a munkatársak meseterápiás foglalkozáson vettek részt, illetve szakmai konferenciákra el tudnak menni. Szupervízió jelenleg nincs, igény, szükség azonban lenne rá, a szervezése a kapott tájékoztatás szerint folyamatban van.

1.10 Az ellenőrzés

A Zala Megyei Kormányhivatal Gyámügyi és Igazságügyi Főosztálya, valamint a Zala Megyei Kormányhivatal Zalaegerszegi Járási Hivatal Népegészségügyi Osztálya 2016. június 27-én és 2016. július 7-én helyszíni vizsgálat keretében ellenőrizte az intézmény jogszabályoknak és a működési engedélyben foglaltak megfelelő működését. A fenntartói (Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság) ellenőrzésről az intézmény nem rendelkezik dokumentummal.

2. A gyermekekkel készített interjúk összegzése

2.1 A bánásmód, a felnőttekkel való viszony általában, fegyelmezés

A gyermekek a Gyermekotthon dolgozóival kapcsolatban többen említették, hogy van néhány olyan személy, akihez probléma esetén fordulhatnak, aki „emberszámba veszi” őket, de a többséget sajnos nem ilyennek tartják. Az egyik fiú szerint a felnőttek a legtöbbször azzal jönnek, hogy itt ők megtehetnek bármit, így „nem kérnek, utasítanak”. Egy másik interjúalany arra panaszkodott, hogy nemsokára felülvizsgálatra megy, de nincs arról információja, hogy „hogyan áll”, nem tudja, hogy milyen kimenetele lehet a felülvizsgálatnak.

Egy fiú arról számolt be, hogy eltették abból a csoportból, ahol jó viszonyban volt a nevelővel, egy olyan eset kapcsán, mikor egy másik fiú nekitámadt egy székekkel. Ő megütötte, mire a másiknak eltört az arca meg az orra. Feljelentették, de az említett nevelő elmondta, hogy a másik gyerek támadt rá, és emiatt ejtették az ügyet. A fiút másik csoportba helyezték, azt mondták neki, hogy azért, mert a nevelővel „túl jól megértik egymást”. Elmondta azt is, hogy egy korábbi gondozott itthagyt neki egy szintetizátort, amit elvettek tőle arra hivatkozva, hogy a hangszer nem az övé, hanem leltárba van véve, amit, ha akarja, meg is mutatnak neki.

A gondozott gyermekek panaszkodtak, hogy ha hideg van, és kérnek melegebb ruhákat, pl. vastagabb pulóvert, nem biztos, hogy kiadják, „csak ha olyan kedvük van”. A gondozottaknak a WC-re menetel előtt is engedélyt kell kérniük. *A fiúk – elmondásuk szerint – az intézmény területén is dohányoznak, a plusz cigarettát vagy a dohányzásmegvonást a felnőttek fegyelmezési eszközként, jutalmazásra, illetve büntetésre használják.* Többek elmondása szerint, ha valaki „puncsos”, azaz a többiek beárusulásával, illetve hízelgéssel megnyeri a felnőttek jóindulatát, akkor kaphat plusz cigarettát. *Nem volt arról tudomásuk, hogy mivel még 18 év alattiak, egyáltalán nem is dohányozhatnak.*

Az egyik interjúban elmondták, hogy szoktak kábítószerrel, illetve kábító hatású anyagot fogyasztani (marihuánát, illetve benzinnel szipuzást említettek). Előfordult olyan eset is, hogy bent füveztek az intézetben, az egyik csoportszobában, és hallották, hogy az éjszakások arról beszélnek, hogy „ezek biztos jól beszívtak”. Ezt követően, mikor egyikük kiment, megkérdezték tőle, hogy hogy van, ő meg mondta, hogy jól, és utána hallották, hogy arról beszélnek, hogy „na, ezek kész vannak”. Tehát a felnőttek feltételezték, hogy kábítószereznek, de nem tettek semmit.

Az egyik fiú szerint a fiatalok között kötekedés előfordul, de a nevelők rászólnak arra, aki a másikhoz úgy szól, vagy bántja. Egy másik interjúban az hangzott el, hogy „ha a gyerekek összehalálnak, rendőrt hívnak, ha elcsattan egy-két pofon”. Az egyik női nevelő szerintük feleslegesen mosat fel velük iskola után, amikor nincs is kosz, mert egész délelőtt nem voltak ott, és ha valaki nem viselkedik jól, akkor az egész csoportot bünteti.

Amíg az iskolában vannak, előfordul, hogy átvizsgálják a szekrényüket, összetúrják a ruhát. Van egy nevelő, aki viszont azért szokta büntetni őket, ha a ruhák nincsenek rendesen a szekrényben. Egy másik fiú szerint az egyik szakdolgozó megrongálta a cipőjét, felvágta a talpbetétet, mikor átvizsgálta a ruháját. Egyesek sérelmezték, hogy bizonyos programokban való részvételre kötelezik őket, például nemsokára lesz egy Ki-mit-tud, amin azoknak is részt kell venniük, akik nem akarnak szerepelni. Többen utaltak arra, hogy az éjszakás nevelők rendszeresen alkoholt fogyasztanak, részegek.

2.2 A tankötelezettség teljesítése (oktatás, foglalkozások)

A gondozott gyermekek tisztában vannak azzal, hogy magántanuló státuszban vannak azok, akik még oktatásban részesülnek, de nem tudták, hogy melyik iskola tanulója („Esztergomban, vagy itt a Petőfiben”). Elmondásuk szerint iskola délig van, minden nap 4 óra, de van, amikor egy egész órát csak végigbeszélgetnek. A vizsga itt van az intézményben, ide jönnek külsősök. Az oktatással kapcsolatban több gyermek elmondta, hogy akinek megvan a 8 osztálya, az a továbbiakban már nem tanulhat, hanem vagy külső munkán van, vagy pedig a többiekkel együtt ül a teremben, ahol egész délelőtt csendben kell lenniük, esetleg alszanak. A kinti foglalkozásnak is kevés értelmét látják, egyikük megfogalmazása szerint „inkább csicskák”, értelmes feladatot nem kapnak.

2.3 A zsebpénz és a kimenő

Ez a két téma többször egymással összefüggésben jelent meg az interjúban. Két fiú szerint azt engedik ki, akinek jó az átlaga a suliban. 4-es alatt havi egyszer, 4-es fölött havi kétszer, ha ötös, a nevelő belátása szerint. Zsebpénzt szoktak kapni, 6000 Ft-ot. Ha akarnak valamit venni, akkor szólnak a csoportvezetőnek, és valaki megveszi, kb. egy hét múlva jön meg. Két fiú azt mondta, hogy kimenőre ritkán mennek, 4-5 órát lehet kint tartózkodni. Kapnak zsebpénzt, de kézbe csak kimenőkor, egyébként, ha valamit be szeretnének szerezni, akkor a nevelők, ha gondolják, megveszik nekik. Egy másik fiú elmondta, hogy eddig 3 kimenője lett volna, de „elpasszolta”, ezért most lesz az első. Ha a plázában akar enni, akkor adnak 1000-1500 Ft-ot neki. A zsebpénzből tudnak vásárolni, a tusfürdőt úgy vette magának. Amit itt kap, egy kis flakonnal egy hónapra, nem elég. Üzletelni is szoktak a vásárolt dolgokkal.

2.4 Az étkeztetés

Az élelmezéssel kapcsolatban többen panaszkodtak az étteremből szállított ebédre, hogy nem találják ízletesnek, illetve több alkalommal találtak benne különböző tárgyakat, pl. hajszálát, fadarabot, csavart vagy legyet. Előfordult az is, hogy a hamburgerben a hús nyers volt. A többi étkezést csoportonként oldják meg, elmondásuk szerint ennek minősége változó. Az egyik fiú szerint „reggelire mindig parizer van”, amit már nagyon unnak. Egy másik fiú szerint előfordult olyan, hogy a dolgozó hozott be a gyerekeknek süteményt.

2.5 A gyermeki jogok védelme

A meghallgatott gondozottak elmondása szerint a gyermekjogi képviselő az intézményt rendszeresen látogatja, vele tudnak is beszélni, de többen említették, hogy hiába fordultak hozzá pl. bántalmazás miatt panasszal, annak semmilyen következménye nem lett. Egyikük elmesélte, hogy megpróbálta telefonon felvenni a kapcsolatot a gyermekjogi képviselővel, de az intézmény dolgozói azt nem hagyták. Többen említették, hogy a gyámjukkal havonta tudnak személyesen beszélni, és telefonon is elérhetőek, de volt, akivel előfordult, hogy az intézmény dolgozói nem engedték, hogy felhívja a gyámját. Legközelebb elmondta ezt neki, mire megígérte, hogy intézkedik, és megmondta a nevelőnek, hogy ilyen többet ne legyen. Ez a gyermek hallott arról, hogy a dolgozók ezt többekkel is megcsinálták, főleg, miután megverték őket.

Egyetlen gyermek mondta azt, hogy a gyámjával négy szemközt tud találkozni. Egyik gondozott elmondása szerint sok konfliktusa volt az intézményben, és sokszor bántalmazták is, segítséget kért, mire a gyámja azt mondta, hogy amíg nem ír le semmit, addig semmit sem tud tenni. Erre ő levelet akart írni a gyámnak. Leírta egy hét történéseit egy A/4-es lapra, el akarta küldeni levélben, de széttépték. Megint megírta, megint széttépték.

Akkor úgy gondolta, hogy legközelebb, ha jön, odaadja neki személyesen. A papírt betette a fiókba, de mire jött a gyám, addigra az eltűnt onnan. Volt, aki azt mondta, ha panaszlevelet írnak, azt a nevelők felolvassák.

Két fiú elmondta, hogy a családtagjaik nem nagyon jönnek látogatni őket, de ezt nem is szeretnék, egyiküknél kétszer voltak, de utána mindig meg akar szökni, mert olyan, mintha újra elválasztanák a családtól. A telefonos kapcsolattartás nem zavartalan, az egyik fiú elmondta, hogy mikor felhívták, a nevelő letagadta, hogy ott van, és letette a telefont, pedig mellette állt. Ha bizonyos időpontokban keresik őket (pl. a délutáni tanulási idő alatt, 15-17 óra között), akkor a felnőttek csak felveszik a telefont, és annyit mondanak bele, hogy majd 17 óra után, és leteszik. Egyikük a levelét csak 2 hónap után kapta meg. A csomagot már kibontva szokták megkapni, azonban azt nem előttük bontják ki, nem tudják, hogy kivettek-e belőle esetleg valamit.

2.6 A személyes szabadság korlátozása

Az interjúalanyok elmondása szerint két helyiség szolgál biztonsági elkülönítésként: a „gumiszoba” és a „kamerás”. Az egyik fiú arról számolt be, hogy alsóneműben zárták be a „kamerásba” ahol teljesen átfagyott. *Több interjúban beszámoltak arról, hogy a szabad levegőn tartózkodás megvonását büntetésként alkalmazzák, általában 1 hét időtartamban, de volt olyan is, aki 3 hónapig nem mehetett ki. Ilyenkor a büntetésben levőnek egész nap papucsban kell lennie, az iskolai épületben is, ahol egyébként cipőben szoktak lenni, azért, hogy a nevelők tudják, kit ne engedjenek ki.* Többben arra panaszkodtak, hogy emiatt fázik a lábuk. Volt olyan, hogy valaki kimenőn alkoholt ivott, és bevitették a kórházba, ezután büntetésből megvonták a kimenőt meg a friss levegőt. Előfordul olyan is, hogy ha egyvalaki nem viselkedik jól, akkor az egész csoportot büntetik ezzel. Általános gyakorlat az intézményben, hogy a frissen érkezett fiatalokat, illetve azokat, akik szökésből érkeznek vissza, 1 hónapig nem engedik ki még az udvarra sem levegőzni. A fiúk szerint „ez íratlan szabály, a házirendben nincs benne.” Legkorábban 3 hónap után lehet „eltávra” menni, de ez szerintük benne van a házirendben.

2.7 Az egészségügyi ellátás

Az egészségügyi ellátás több interjúalany szerint sem megfelelő. Többben egybehangzóan állították, hogy az egyik ápolónő rendes, foglalkozik velük, míg a másik nem. Ha valami panaszuk van, akkor azt bagatellizálja, és azzal vág vissza, hogy neki is vannak különböző problémái (pl. fáj a feje), mégis kibírja, így nekik is ki kell. Az egyik fiú elmondta, hogy a bal szeme fájni szokott, többször kérte, hogy vigyék ki szemésztre, de mióta 2 éve ide bekerült, azóta még egyszer sem került rá sor. Egyszer tüdőgyulladásra volt, erre lóbalzsamot kapott, hogy azzal kenegesse. Amikor baleset érte, és beütötte a sípcsontját, felületi sérülésnek mondták, pedig kilátszott a csont is. 2 nap múlva vitték ki orvoshoz, mert egy dolgozó, akivel jóban van, észrevette, hogy nagy a baj a lábával. Az orvosnál azt mondták, hogy szerencséje van, hogy nem fertőződött el.

Volt olyan gyermek, aki elmondása szerint nyílt sebre kapott lóbalzsamot. Volt olyan, aki arra panaszkodott, hogy nem kapta meg a gyógyszert, vagy gyógytornára lenne szüksége, de erre nincs lehetőség. Egy gyermek elmondása szerint a biztonsági őr bántalmazását követően eltört a bordája, de nem vitték orvoshoz. Egy másik gyermeknek szemölcsök nőttek a kezén, de nem vitték orvoshoz. Többben is említették, hogy az ápolónők, ha észlelik is a bántalmazások nyomait, azt nem jelzik a hatóságoknak, mert tartanak a kollégák reakciójától. Az egyik fiú említette, hogy van egy pszichológus, akivel lehet beszélni, keresi is őket, de fel lehet keresni saját kezdeményezés alapján is. Több gyermek számolt be Rivotril, Haloperidol és Tegretol szedéséről.

2.8 A bántalmazások (verbális, fizikai) előfordulása

Több gyermek számolt be arról, hogy az intézményben gyakran előfordul verbális (megalázó kifejezések használata, fenyegetőzés) és fizikai bántalmazás is. Az egyik fiút állítása szerint gyakran fenyegetik a nevelők, azt mondták neki, hogy „minden erőnkkel azon vagyunk, hogy kivonjunk a forgalomból”, és azzal is fenyegették, hogy „majd hátraviszik és szétütik”. Ha ő ilyenkor visszaszól, hogy azt nem fogja hagyni, akkor felvesznek egy jegyzőkönyvet, hogy ő fenyegette a nevelőt. Az iskolában vannak kamerák, de ilyeneket a csoportokban mondanak, ahol nincsenek.

Többen említették, hogy gyakori, hogy a nevelők provokálják őket, amire ha reagálnak, egyből jegyzőkönyvet vesznek fel, illetve fenyegetik is őket azzal, hogy ha visszaszólnak, akkor feljelentik őket, és akár 6 évet is kaphatnak. Azzal is fenyegették már őket, hogy büntetésből megvonják az ételt, és csak egy szelet kenyeret kapnak majd. Az egyik fiú elmondása szerint volt olyan, hogy a szakdolgozók „le-büdöscigányozták”, ő meg kérte, hogy ne beszéljenek így vele, erre megverték. Két felnőtt mellen és szájon ütötte, ettől felrepedt a szája. Amikor lement az egészségügyi szobába, azt mondták neki, hogy nincs is semmi baja. Szólt a gyerekjogi képviselőnek is, de nem lett belőle semmilyen következmény. Egy másik fiú szerint úgy beszélnek velük, mint a kutyákkal.

Több interjúban is elhangzott, hogy a legfiatalabb, 11 éves gyermeket állandóan bántják a felnőttek, ütik (elmondásuk szerint van egy bot, amit külön erre a célra tartanak és a fiúról nevezték el), futtatják az udvaron, felsikáltatják vele a padlót az üvegházban. Egyikük próbálta védeni, erre kitalálták, hogy ő „biztos akar valamit” a gyerektől. Egyikük elmesélte, hogy volt olyan, hogy 4-5 felnőtt elverte, sorban ütötték. Mondta a nevelőknek, hogy ha őt megverik, ő is meg fog verni valakit. Meg is verte az egyik társát, erre megint megverték a nevelők, mire ő is egy másik gyereket. De ezek mindig olyanok voltak, akik belekötöttek, beszóltak neki. Az egyik interjúban elhangzott, hogy van három felnőtt, akik a gyereket rendszeresen kiviszik a nevelőibe, és ott megverik, illetve hogy van olyan dolgozó, aki, amikor éjszakás, üvöltözve felkelti a gyerekeket, illetve veri is őket. Az is előfordul, hogy amikor az udvaron dolgoznak, a felnőtt bevisz egy gyereket az épületbe, utána pedig sérüléseket látnak rajta.

Többen említették, hogy mikor szökés után tértek vissza, akkor megverték őket a szakdolgozók. Az egyik fiú elmondta, hogy a nevelő megfogta a nyakát, odébb húzta, és adott neki pofont. Egy másik fiú pedig azt, hogy az autóban belekönyökölték a bordájába, és beleverték a fejét az ablakba. Végül egy harmadik fiú öngyújtóit a szökés után kidobták a kukába, és mikor megkérdezte, hogy miért nem lehetett eltenni, a szakdolgozó ütni, rugdosni és fenyegetni kezdte, hogy feljeleni, mert kezét emelt rá, pedig nem történt ilyen. Többen beszámoltak arról is, hogy a felnőttek azért verték meg őket, mert feltételezték, hogy tudtak valamit a társaik szökéséről.

A meghallgatottak szerint általában az ilyen esetekből nem lesz ügy, mert az ápolónők nem jelzik, hogy bántalmazást észleltek, illetve amikor megvernek valakit, arra szoktak hivatkozni, hogy a gyerek támadta meg a felnőttet. Előfordult, hogy eljárás indult, de a másik munkatárs a bántalmazó mellett tanúskodott, pedig az eseménykor szabadságon volt. Tudnak arról, hogy az egyik nevelő ellen folyamatban van büntetőeljárás, nem értik, hogy ennek ellenére miért dolgozhat.

2.9 Szexuális abúzus előfordulása

A beszélgetések során az egyik gyermek kijelentette, hogy a nevelők nem valósítanak meg szexuális zaklatást. Mások elmondása szerint az intézményben két női dolgozó részéről tapasztalható szexuális abúzus körébe tartozó magatartás. Az egyik interjúban részt vevő fiúk szerint szexuális tevékenységre kényszerítés nem fordul elő a dolgozók részéről, ugyanakkor arról beszámoltak, hogy az egyik női nevelő „kelléti magát”, de állításuk szerint „egyebet nem csinál”.

Ezt az információt egy másik interjú során részben megerősítették, az egyik fiú beszámolt arról, hogy egyszer hangosan megjegyezte, hogy unatkozik, mire az egyik női dolgozó elkezdte tekergetni a csípőjét, és húzogatni a pulóverét, amire a fiú megjegyezte, hogy „hú de jó volt”, erre ő a megjegyzése miatt elkezdte fenyegetni. Ugyanez a fiú elmondta azt is, hogy tudomása szerint az egyik női dolgozónak viszonya van az egyik gyerekkel, és hallott egy olyan esetről, hogy az egyik női dolgozó orálisan kielégített két fiút. Ők már nincsenek az intézményben, de a szakdolgozó még itt dolgozik. Az ugyanebben a beszélgetésben részt vevő másik fiú azt mondta el, hogy van egy női dolgozó, aki be szokott nézni hozzájuk a wc-be, mikor vizelnek, hosszasan nézegeti őket. A beszámolókat szerint az intézményben ellátott gyermekek egymás közötti viszonyában is előfordulnak szexuális visszaélések. Két olyan fiúról is beszéltek, aki szexuális erőszak miatt Tökölre, illetve Nagykanizsára került, az információk szerint egyikük a legfiatalabb fiút erőszakolta meg (a másik esetről az áldozatra vonatkozó információ nem volt).

Az egyik interjúalany szerint három olyan fiú van, aki homoszexuális beállítottságú, rájuk a nevelők jobban figyelnek. Egy másik interjúalany szerint közülük az egyik ajánlatokat is szokott tenni, például orális szexre vonatkozót, de amikor próbálkozik, el szokták küldeni, és ilyenkor nem erőszakoskodik. Szerinte volt már olyan, hogy ez a fiú „valakit megcsinált”, erről volt videofelvétel is, de nem lett következménye, a felvételt letörölték. Egy másik fiú szerint előfordul, hogy önkéntes alapon homoszexuális kapcsolatba lépnek egymással az itteni fiúk, de azt nem tudja, hogy ilyenkor a nevelők mit reagálnak, mert ez egy másik csoportban történt.

3. A gyermekjogi képviselőnek feltett kérdések és az azokra adott válaszok

A gyermekjogi képviselőtől elsőként arról kértem tájékoztatást, hogy milyen gyakorisággal látogatja személyesen a gyermekotthonban elhelyezett gyermekeket. A kapott válasz szerint a gyermekjogi képviselő az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (a továbbiakban: OBDK)² szakmai protokolljának megfelelően *havi egy alkalommal* látogatja meg személyesen a Gyermekotthont, de szükség esetén többször megy az intézménybe. Ezen túl telefonos, elektronikus és személyes elérhetősége a gyermekek számára jól látható helyen el van helyezve a látogatott gyermekotthonokban.

Azon kérdésekre, hogy szoktak-e panaszokkal a gondozott gyermekek telefonon vagy elektronikus úton hozzá fordulni a gyermekjogi képviselő arról tájékoztatott, hogy a gondozottak jellemzően a személyes látogatáskor keresik meg problémáikkal, panaszukkal, ritkábban hívják telefonon, e-mailben pedig egyetlen alkalommal sem keresték meg.

Informálódtam arról is, hogy a személyes találkozások alkalmával *hol, milyen körülmények között tud a gondozott gyermekekkel beszélni*. A válasz szerint a személyes találkozások alkalmával az intézmény tárgyalótermében, a nevelői irodában tud a gyermekekkel a négy szemkört beszélni. Egy alkalommal fordult elő, hogy a nevelő is részt vett a beszélgetésen, de ekkor előzetesen megkérdezte a gyermeket, hogy ragaszkodik-e a négy szemkörti beszélgetéshez.

Végül arra vártam választ, hogy utaltak-e a gyermekek bármilyen, őket a gyermekotthonban ért bántalmazásra, kifogásolták-e az ellátásukat, személyes szabadságuk korlátozását (ide értve azt is, hogy büntetésből nem mehetnek ki az udvarra). Amennyiben igen, akkor a gyermeki jogok védelme érdekében milyen intézkedést, lépéseket tett.

A gyermekjogi képviselő tájékoztatása szerint 2016. január 15-től lát el jogvédelmi feladatokat Zala és Vas megyében. Az első néhány hónapban jellemzően inkább a kapcsolattartási ügyekben keresték meg a gyermekek kérdéseikkel, ezekben az ügyekben a gyermekvédelmi gyámokkal és az intézménnyel való egyeztetéseket követően megoldásokat találtak. *2016 júliusától azonban folyamatosan érkeztek a panaszok a zalaegerszegi gyermekotthonban élő gyermekektől.*

A gyermekjogi képviselő *2016. július 26-i látogatásakor* az egyik gyermek elmondta, hogy *az előző napon az esti órákban több csoporttársa őt tetteleg bántalmazta*. A gyermek karján, felsőtestén a bántalmazásnak jól kivehető nyomai voltak. A gyermek elmondta, hogy a történetet jelezte a műszakban dolgozó szakembereknek, a megbízott otthonvezetőnek és az általa elmondottakról jegyzőkönyv készült, az intézmény egészségügyi szakembere is dokumentálta a gyermek testén található sérüléseket. A gyermek kérte, hogy lehetőség szerint másik csoportba kerülhessen. A gyermekjogi képviselő az intézménytől az ügy kivizsgálását, az intézkedésekről tájékoztatást kért, egyidejűleg értesítette a gyermekvédelmi gyámot. Az ügyben a gyermekvédelmi gyám feljelentést tett, az eljárás a válaszádkor folyamatban volt, a gyermeket másik csoportba helyezték.

A gyermekjogi képviselő *2016. július 26-i fogadóóráján* három gyermek elmondta, hogy a csoportban a gondozásukat, nevelésüket, felügyeletüket ellátó felnőttek a nevelés során meg nem engedett eszközökkel élnek, *előfordult fizikai agresszió, bántalmazás és a bántalmazással való fenyegetés*. A gyermekek állítása szerint előfordult, hogy az éjszakai műszakban dolgozó felnőtt munkára alkalmatlan állapotban volt, érezhető volt rajta az alkoholos állapot.

² A 378/2016. (XII.2.) Kormányrendelet 16.§-a alapján 2017. január 1-től OBDK a továbbiakban Integrált Jogvédelmi Szolgálatként dr. Novák Krisztina jogvédelmi biztos vezetésével az EMMI jogutódlásával integrált szervezeteként működik.

Panaszuk tartalmazta azt is, hogy a felnőttek akadályozzák a gyermekvédelmi gyámmal való telefonos kapcsolattartást és a gyermekjogi képviselővel való telefonos kapcsolatfelvételt, a panaszjog gyakorlását. A gyermekjogi képviselő ez esetben is kérte a panasz kivizsgálását és az intézkedésekről való tájékoztatását. Az intézmény tájékoztatása szerint az otthonvezető az érintett gyermekfelügyelőket meghallgatta, álláspontjukat jegyzőkönyvben rögzítette. A gyermekfelügyelők elmondása szerint a növendékeket nem fenyegették, munkaidejükben alkoholos befolyásoltság alatt nem álltak. A gyermekvédelmi gyámmal való egyeztetést követően az intézmény pszichológus bevonásával konfliktuskezelési ülések megtartását kívánta kezdeményezni.

A gyermekjogi képviselő 2016. augusztus 3-i fogadóóráján az egyik fiú elmondta, hogy 2016. július 26-án, miközben személyi szabadságának korlátozására került sor, az őt lefogó felnőttek közül az egyik felnőtt *többször, indokolatlanul ökölrel az arcába ütött*. A gyermek saját magán mutatta meg, hogyan történt a bántalmazás, ezzel azt akarta bizonyítani, hogy semmiféle nyoma nem marad, ha valaki így üti meg őt. A gyermek a gyermekjogi képviselő 2016. július 26-i látogatásakor elmondta, hogy szeretne másik csoportba átkerülni, mivel a csoportban dolgozó felnőttekkel olyan mértékben konfliktusossá vált a kapcsolata, ami szerinte nem kezelhető. Ezt a gyermekjogi képviselő akkor szóban jelezte a megbízott otthonvezetőnek, melynek kapcsán a lehetséges megoldások mérlegelése, átbeszélése az intézményben megkezdődött.

A *személyi szabadság korlátozása kapcsán* áttekintett dokumentációból kiderült, hogy a fiú a korlátozást megelőzően *egyik csoporttársát bántalmazta*, neki sérülést okozott, majd a személyzetet is megtámadta és hat felnőttnek kellett beavatkoznia. Az izolációs szobában való elhelyezést követően állapota miatt *egészségügyi megfigyelés alá került*. A gyermek folyamatos pszichiátriai kontroll alatt áll és gyógyszeres kezelésben részesül. A gyermekjogi képviselő kérte a jelzés kapcsán a felmerült panasz kivizsgálását és a megtett intézkedésekről való tájékoztatást.

Az intézmény tájékoztatása szerint a gyermek egy társát bántalmazta egy kábeldarabbal, majd nem akart visszamenni a Gyermekotthonba. A nevelői intézkedéssel szembeszegült, és társait veszélyeztető módon lépett fel. A nevelő és a gyermekfelügyelő ebben meg akarták akadályozni, de a fiú a gyermekfelügyelőt durván meglökte és felé rúgott. Az ellenállás miatt a szakdolgozóknak kényszeríteniük kellett a fiút arra, hogy visszamenjen az intézménybe, majd – veszélyeztető magatartása miatt – *az izolációs szakaszba helyezték*. Az izolációs szakaszban, majd az egészségügyi megfigyelő helyiségben a fiú 48 órát töltött. Az otthonvezető tájékoztatása szerint az intézkedés szakszerű volt, valamint megfelelt a jogszabályi és szakmai feltételeknek. A fiú által bántalmazott gyermek 8 napon belül gyógyuló sérülést szenvedett, amiről értesítették a gyermekvédelmi gyámját. Az otthonvezető tájékoztatása szerint a gyermekvédelmi gyám és a bántalmazott gyermekfelügyelő feljelentést kívánt tenni az ügyben.

A gyermekjogi képviselő 2016. szeptember 6-i látogatásakor az egyik fiú elmondta, hogy bántalmazás miatt az igazgatónál 2015 decemberében már panasszal élt, azonban ennek ellenére *a bántalmazások nem szűntek meg*. Konkrétan nevesítette az intézmény egyik állandó éjszakásként dolgozó munkatársát. A fiú véleménye szerint a napirend szerinti szoba szemle során túlkapások történnek a szemlét tartó felnőtt részéről, aki kiszórja a ruhákat a szekrényből akkor is, ha az nem lenne indokolt, ezzel visszaél a hatalmával és megalázza a gyermekeket. Panaszában a fiú előadta, hogy egy engedély nélküli eltávozásáról a rendőrök 2016. augusztus 23-án a Szombathelyi Rendőrkapitányságra bevitték, majd onnan – a meghallgatását követően – egy Zalaegerszeg-Szombathely közötti településen a Zalaegerszegi Rendőrkapitányság munkatársainak átadták. Az átadást megelőzően az intézkedő Vas megyei rendőrök megverték őt.

A gyermekjogi képviselő az intézményvezetőt a panasz kivizsgálására és a megtett intézkedésekről való tájékoztatásra kérte, egyúttal a panaszról értesítette a gyermekvédelmi gyámot. Kérte továbbá, hogy tájékoztassák arról, hogy a gyermek visszaérkezésekor a bántalmazásnak bármilyen jelét tapasztalták-e, és amennyiben igen, intézkedés vagy jelzés az ügyben történt-e a gyermekvédelmi gyám, illetve a Szombathelyi Rendőrkapitányság felé.

Az intézményvezető válasza szerint a fiú a Gyermekotthonban történt bántalmazásával kapcsolatban sem a vezető nevelőnél sem nála nem élt panasszal, ezt a gyermek szóban és írásos feljegyzésben is megerősítette. A szemle kapcsán túlkapásokkal összefüggő panasz tekintetében az intézményvezető azt a tájékoztatás adta, hogy a szemlét végző munkatársak a házirendben foglaltak és a szemle szempontrendszerének megfelelően végzik a szekrény rendjének ellenőrzését is. Véleménye szerint túlzóak a gyermek kifogásai, cél a növendékek rendezett életvitelének kialakítása, nem pedig a megalázásuk. Sajnos a legtöbb növendék a korábbi életvitelle kapcsolatban jelentős elmaradást mutat ilyen téren is, így számukra szokatlan a rend fogalma.

2016. augusztus 14-én az engedély nélküli eltávozáson tartózkodó fiút a Szombathelyi Rendőrkapitányság munkatársai valóban előállították, és a Zalaegerszegi Rendőrkapitánysággal együttműködve visszavitték a Gyermekotthonba. A rendőrök a gyermeket átvevő kolléganőnek elmondták, hogy a fiú ittas állapotban volt, az igazoltatás alól ki akarta vonni magát, elfutott a rendőrök elől, akik utána eredtek és elfogták. Az előállítás alatt panasszal nem élt, a rendőrségnél rendszeresített nyomtatványon aláírásával elismerte, hogy bántalmazás és egyéb jogsértés nem történt vele. A gyermek – saját elmondása alapján is – a visszakerülésékor is ittas állapotban volt. A gyermek az őt átvevő munkatárs kisebb horzsolásokat észlelt, de nem gondolta, hogy azok bántalmazásból származnak, így sem a gyermekvédelmi gyámnak sem a rendőrségnek nem jelzett.

Ugyancsak a 2016. szeptember 6-án tett látogatásakor egy másik fiú azt panaszolta a gyermekjogi képviselőnek, hogy 2016. augusztus 25-én, vagy 26-án (a fiú nem tudott pontos dátumot megadni) egyik csoporttársával konfliktusba keveredett, és *a közbelépő két felnőtt a szoba bejáratához vitte őt és bántalmazta*. A bántalmazás következtében a szája felrepedt és feldagadt. Elmondása szerint egészségügyi ellátás nem történt, dokumentáció sem készült. Ezt követően telefonon felhívta gyámját, majd az édesanyját is szeretne volna telefonon felhívni, ezt azonban nem engedték meg neki. A gyermek kérte lehetőség szerinti másik csoportba helyezését.

A gyermekjogi képviselő az intézményvezetőt a panasz kivizsgálására és a megtett intézkedésekről való tájékoztatásra kérte, a gyermekvédelmi gyámot pedig értesítette a panaszról.

Az intézményvezető válasza szerint a fiú egy társával összeverekedett, szétválasztották őket és a panaszos fiút a szolgálatban lévő gyermekfelügyelő, a másikat pedig a szolgálatba érkező otthonvezető igyekezett a szobájuk irányába terelni. A panaszos fiú hangosan kiabálni kezdett, és szembefordult a munkáját végző gyermekfelügyelővel. Ezt észlelve a kolléga segítségére sietett, így ketten léptek fel a házirendet megsértő növendékekkel szemben. Fizikai kényszerítést nem alkalmaztak, az intézményvezető rendelkezésére álló információk alapján jogszerű- és szakszerű eszközökkel vetettek véget a verekedésnek. A gyermekeken keletkezett sérülések orvosi ellátást nem igényeltek és valószínűsíthetően a fiúk egymás közötti konfliktusa közben keletkezettek. A panaszos fiúnak szökési szándéka mellett folyamatos az ellenállása az intézmény szabályaival kapcsolatban. Megtagadja a foglalkozásokon való részvételt, társaival, felnőttekkel szemben is agresszíven viselkedik, provokatív, támadó attitűd jellemezi viselkedését. Mindezek háttérében a szabadsága alatt vélhetően pszichoaktív szerek fogyasztása is közrejátszik.

A gyermekjogi képviselő 2016. szeptember 7-ei fogadóóráján az egyik fiú panaszolta, hogy 2-3 napja (pontos dátumot nem tudott mondani) *az éjszaka szolgálatban lévő dolgozók bementek a szobájukba és ott tettleg bántalmazták az egyik gyermeket*. Szerinte ezek a bántalmazások nem egyedi esetek, egyre gyakoribbak az elmúlt hetekben. Előadta, hogy már a nappalos dolgozók is azzal tartják féken a gyerekeket, hogy azzal fenyegetik őket, hogy majd az éjszakai dolgozó „elrendezi” őket. A gyermek elmondta, hogy 2016. augusztus 28-a 18.50-től 2016. augusztus 29-e 9 óráig személyi szabadságának korlátozására került sor a biztonsági elkülönítőben. Elmondása szerint a korlátozást megelőzően valóban kitorpte az ablaküvegeket és nem volt együttműködő a felnőttel, de a biztonsági elkülönítőbe saját lábán és akaratából ment be, *ellenállást nem tanúsított*, tehát véleménye szerint nem volt olyan egészségi vagy pszichés állapotban, amellyel saját vagy mások életét, egészségét közvetlenül veszélyeztette volna. A gyermek kérte lehetőség szerinti másik csoportba helyezését, mivel a csoportban dolgozó felnőttekkel nagyon konfliktusos a kapcsolata. A gyermekjogi képviselő az intézményvezetőtől a panasz kivizsgálását kérte.

Az intézményvezető tájékoztatása szerint az éjszakai gyermekfelügyelők nem bántalmazták a gyermeket, hanem a dühkitörését igyekeztek jogszerű és szakszerű eszközökkel megakadályozni. Az igazgató álláspontja szerint a panaszkodó fiú személyes szabadságának korlátozása indokolt volt, ugyanis a nap folyamán növendéktársát szóban, majd fizikailag is bántalmazta, a folyosó átjáró ablakait kiütötte, a csoportban dolgozó felnőttel szemben pedig fenyegetően lépett fel.

A gyermekjogi képviselőnek a fenti eseteken kívül több olyan ügyről is tudomása van, ahol panasz nem érkezett, de jelenleg is folyamatban van rendőrségi eljárás bántalmazás miatt. Az egyik gyermek édesanyja 2016 szeptemberében a Zalaegerszegi Rendőrkapitányságon tett feljelentést felnőtt általi bántalmazás miatt. Egy másik gyermeket a csoporttársai bántalmazták, mely ügyben a gyermekotthon élt feljelentéssel. A válaszadáskor mindkét eljárás folyamatban volt.

A gyermekjogi képviselő a választást megelőzően 2016. november 8-án és november 17-én látogatta meg az intézményt. 2016. november 8-án az egyik fiú elmondta, hogy amiért korábban elkezdett enni, mint ahogy az megengedett, büntetésből *két hétig nem mehet ki az udvarra*. Panaszt nem kívánt tenni, ezért a gyermekjogi képviselő az intézmény vezetőjével egyeztetett az ügyben, aki elmondta, hogy a korlátozás nem a szabad levegőn való tartózkodásra vonatkozik, hanem arra, hogy nem mehet ki dohányzási céllal a gyermek az udvarra, azonban a délutáni külső foglalkozásokon a korlátozás időtartama alatt ugyanúgy részt vehet.

A gyermekjogi képviselő jelezte, hogy *2016. november 17-i látogatásán* az egyik gyermek elmondta, hogy az intézmény egyik dolgozója őt rendszeresen nevelési céllal bántalmazza a külső (kertészeti) foglalkozások alatt. A bántalmazás egy bambusz bottal történik, amellyel a fejét, hátát, karját üti meg, ezeknek a bántalmazásoknak több társa tanúja volt. Csoporttársait megkérte, hogy a gyermekjogi képviselő előtt is tanúsítsák, igazat mond. Valamennyi gyermek megerősítette az elmondottakat, egyikük elmondta, hogy ezen a napon ezt a botot összetörte, hogy megakadályozza a bántalmazást. Elmondták a gyermekek, hogy a bántalmazó felnőtt nevet is adott ennek a botnak, „Benji” botnak hívja. Az egyik fiú a beszélgetés során hangot adott azon félelmének, hogy ha tanúskodik, lehet, hogy nem kap befogadó nyilatkozatot az intézménytől az utógondozói ellátásra, amely jelenleg van folyamatban. A gyermekjogi képviselő a jelzés kapcsán felmerült panasz kivizsgálását és a megtett intézkedésekről való tájékoztatást kért az intézménytől, az ügyben, a vizsgálat a választás idején folyamatban volt.

4. A szakszolgálatok vezetőinek feltett kérdések és az azokra adott válaszok

A helyszíni vizsgálat idején – a főváros, Csongrád és Hajdú-Bihar megye kivétel – 17 megyéből helyeztek gyermekeket az intézménybe. Az érintett megyék szakszolgálatainak vezetőitől az iránt érdeklődtem, hogy a gyermekvédelmi gyámok a gyermekek gyermekotthoni felvételét követően mikor látogatták meg gyámoltjukat, illetve mikor beszéltek vele telefonon. Tudakozódní kívántam arról is, hogy a gyermekvédelmi gyám a személyes találkozások alkalmával hol, illetve milyen körülmények között tud a gyámolt gyermekkel beszélni. Végül tájékoztatást kértem arról, hogy utaltak-e a gyermekek bármilyen, őket a gyermekotthonban ért bántalmazásra, kifogásolták-e az ellátásukat, személyes szabadságuk korlátozását (ideértve, hogy büntetésből nem mehettek ki az udvarra). Ha igen, akkor a gyermekvédelmi gyám a gyermeki jogok védelme érdekében mit tett.

A szakszolgálatok vezetőitől kapott információk összesítése szerint a gyermekvédelmi gyámok vagy maguk kísérik a gyermekotthonba a gyermekeket, vagy a felvételt követő rövid időn belül keresik fel őket az intézményben. A gyámolttal való személyes találkozás – kivéve a folyamatosan, vagy huzamosabb ideig szökésben lévő gyermekekkel – általában havi gyakorisággal megvalósul, a telefonos kapcsolattartás is rendszeres. Egy megyéből kéthavonta látogat a gyám, egy másik megye pedig jelezte, hogy a gyermekvédelmi gyám havi látogatási kötelezettségének – mivel összesen 42 gyermek gyámja, akik közül 20 speciális, vagy különleges szükségletű – nem tud eleget tenni. A gyermekvédelmi gyámok gyámoltjukkal a csoportszobában, lakócsoporthoz nappali helyiségében, vagy a Gyermekotthon földszintjén található tárgyalóban tudnak négy szemközt beszélni.

Egy gyám számolt be arról, hogy a személyes találkozások alkalmával a csoportban találkozott a gyermekkel, melyen minden esetben jelen volt az otthon dolgozója is. A nappaliban található teljesen üveges nevelő helyiségben történt a látogatás. A gyám azonban mindig megkérte a gyermeket, hogy mutassa meg a szobáját, a szekrényét, ilyenkor már mindig kettesben volt vele. Összességében a gyermekkel való négy szemközti beszélgetésre a gyámoknak lehetőségük van.

Az összesített adatok szerint *8 gyermek jelezte a gyermekvédelmi gyámjának, hogy szakdolgozó részéről bántalmazás érte.* Ezekben az esetekben előfordul, hogy a gyám az eseményről a gyermekjogi képviselőtől (is) értesül. Vagy a gyermekjogi képviselő, vagy a gyám kezdeményezi a vizsgálatot ilyen esetben az intézmény vezetőjénél. Előfordul, hogy a gyermekvédelmi gyám a kapott jelzést követően azonnal az érintett és kompetens szakemberekhez fordul.

Hét gyermek számolt be kortársbántalmazásról. A gyámok ezen esetek kivizsgálását is kéri, az eset kivizsgálását követően vagy a bántalmazó, vagy a bántalmazott gyermek másik csoportba kerül. Szexuális bántalmazás esetében az intézmény a feljelentést megteszi, a bántalmazó általában előzetes letartóztatásba helyezik. Egy esetben jutott a gyermekvédelmi gyám tudomására, hogy gondozott gyermek szakdolgozót bántalmazott, a fiút ekkor egy másik csoportba helyezték.

Egy gyermek utalt arra, hogy szökést követően az volt a büntetése, hogy nem mehetett ki az udvarra dohányozni. Egy másik azt mondta, hogy a szökés után egy hétig egyáltalán nem dohányozhatnak. Két gyermek arról számolt be a gyámjának, hogy jobban érzik magukat, mint a korábbi gondozási helyükön. Az élelmezés minőségével, illetve mennyiségével kapcsolatban 3 gyermek tett jelzést a gyámjának. Egy gyermek kifejezetten jónak tartja az ételeket.

Egy szakszolgálat tájékoztatót arról, hogy *megkeresésemet követő látogatáskor a gyermekvédelmi gyám gyámoltjának célzott kérdéseket tett fel a bántalmazással, ellátással, szabadság korlátozásával kapcsolatban.* A fiú elmondása szerint vannak esetek, amikor az udvarra kimennek levegőzni, de az 1 óra helyett csak 10 percet vannak kint, mert fázik a nevelő. Egy esetben a fiú nem akart bemenni az osztályába, mert kisebb gyerekekhez került volna. Ekkor két nevelő bevitte az egyik csoportba és megverték őt. Maradandó sérülése nem keletkezett, piros volt ott, ahol megütötték. Egy másik alkalommal pedig egyik társa bántalmazta, a fogából letört egy darab, ezért azt kérte, hogy vigyék orvoshoz, amire azt a választ kapta, hogy majd.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján a biztos a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az 1. § (2) a) pontja szerint a biztos – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére. A 18. § (2) a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthon nyújtó ellátás biztosítása állami feladat. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az alapjogi biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érvelést adott, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikkében, a II. cikkében, illetve az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésének, valamint az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 54. § (1) bekezdésének, a 67. § (1) bekezdésének, illetve a 70/F. § (1)-(2) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, az emberi méltósághoz való jog, az oktatáshoz való jog, valamint a gyermekek jogainak védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam.* Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybírósági gyakorlat továbbra is relevánsnak tekintendő. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, illetve egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az irányadó alkotmánybírósági tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása *szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az alapjogok valódi érvényesülését képes kiüresíteni, megbénítani (azaz komolyan befolyásolni) a szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félre tétele, figyelmen kívül hagyása. Érdemes utalni ezzel kapcsolatosan arra az alkotmánybírósági tézisére, amely szerint közvetlen alkotmányi garanciák *gazdaságossági és célszerűségi okokból*, az eljárás egyszerűsítése vagy az időszűrés követelményének érvényesülése címén *sem mellőzhetőek*.

Mindebből az is következik, hogy jogállamot csak jogállami eszközökkel lehet szolgálni, az egyes jogsértésekre csak jogállami módon, a jogszabályi rendelkezések, az eljárási garanciák maradéktalan betartása mellett, az arra feljogosított szervezeteknek kell választ adnia.

2. Az Alaptörvény II. cikke alapján az *emberi méltóság* sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte: nem választhatók külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybírói gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, vagyis az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak e felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.

3. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden *magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető alapfokú oktatással biztosítja.*

Az Nkt. rögzíti a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek, tanulók körét és jogait. A kiemelt figyelem *azt jelenti, hogy az e körbe tartozók sajátos tulajdonságuk, helyzetük, állapotuk miatt az átlagostól eltérő foglalkozást, figyelmet, speciális szakértelmet, eszközöket és felszerelést igényelnek. E csoport alcsoportjába tartoznak azok a gyermekek és tanulók, akik számára egyben különleges bánásmódot is szükséges biztosítani.* Ide tartoznak a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók, akik a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem, magatartásszabályozási zavarral) küzdenek.

4. *A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteleességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.*

A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására.

Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. *Az Egyezmény 19. cikke szerint*, az Egyezményben részes államok megtesznek minden törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési (védelmi) intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától. A védelmi intézkedések olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti. Az Egyezmény 24. cikk 3. pontja szerint a részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.

III. Az ügy érdemében

1. Az ellátás, a gyermekvédelmi gyámmal és a gyermekjogi képviselővel való kapcsolattartás tekintetében

A rendelkezésekre álló információk alapján nem igazolódott a beadványban foglalt azon állítás, amely szerint az intézmény a gondozott gyermekek ellátását nem biztosítja, valamint nem teszi lehetővé számukra a gyámjaikkal, illetve a gyermekjogi képviselővel való négy szemközt beszélgést. *Ezzel összefüggésben alapvető joggal összefüggő visszásságot nem állapítottam meg.*

2. A kettős szükségletű gyermekek elhelyezése vonatkozásában

Az irányadó NM rendelet 126. § (5) bekezdése alapján a *speciális gyermekotthonban összesen legfeljebb 40 fő, de csoportonként legfeljebb 8 fő helyezhető el* úgy, hogy az egyes csoportokon belül csak azonos nemű gyermekek lehetnek. Az NM rendelet 126. § (5a) bekezdése szerint egy csoportban *legfeljebb 2 fő kettős szükségletű gyermek helyezhető el*. Ettől kizárólag az érintett gyermekek érdekében lehet eltérni. Kettős szükségletű gyermek elhelyezése esetén a csoport létszáma csökkenthető.

A feltárt tényállás szerint a gyermekotthon engedélyezett férőhelyszáma 48 fő. Mind a 6 gyermekotthoni csoportban a jogszabályban meghatározottnál több kettős szükségletű gyermeket helyeztek el. *Alláspontom szerint a jogszabályban garanciális, jogvédelmi okokból meghatározott létszámot meghaladó elhelyezés – függetlenül attól, hogy az egyes csoportokban elhelyezett kettős szükségletű gyermekek egy része aktuálisan javítóintézetben, előzetes letartóztatásban, vagy éppen szökésben van-e – a különleges védelemre szoruló, fokozott szakmai munkát igénylő gyermekek védelembe és gondoskodásba fűződő jogával összefüggő visszásságot okoz, továbbá nem egyeztethető össze a jogállamiságból eredő jogbiztonság követelményével sem.*

Az elmúlt évben hivatalból, átfogó jelleggel vizsgáltam a gyermekvédelmi szakellátásban élő kettős szükségletű gyermekek ellátását.³ Mivel a vizsgálatot lezáró jelentésemben a feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és jövőbeli megelőzése érdekében több ajánlást is megfogalmaztam, így jelenleg újabb ombudsmani intézkedést nem tartok indokoltnak.

---

³ Lásd: AJB-1201/2016. számú jelentés

3. A házirend és a gyermekjogi képviselő elérhetőségének kifüggesztése kapcsán

Az NM rendelet 2. § (1) bekezdése szerint a gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végzőknek gondoskodniuk kell arról, hogy a gyermekek számára megismerhető legyen a gyermekjogi képviselő neve, telefonszáma, valamint fogadóóráinak helye és időpontja. Az NM rendelet 112. § (3) bekezdése szerint pedig a házirend egy példányát a gyermekotthonban jól látható helyen ki kell függeszteni. *Mindezek alapján megállapítom, hogy a Gyermekotthonban a házirend, illetve a gyermekjogi képviselővel kapcsolatos információk megismerésének esbetőlegessége szembe megy a jogszabályi előírásokkal, ezáltal sérti a jogbiztonság követelményét, valamint hatásában alkalmas arra, hogy veszélyeztesse az érintett, gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek védelemhez és a gondoskodáshoz való jogát is.*

4. A gyermekotthonban élő gyermekek oktatása tekintetében

A kapott információk szerint a Gyermekotthonban élő gyermekek *állapotuktól függően és a bekerülésük időpontja alapján más és más iskolával állnak tanulói jogviszonyban.* A 2016 júniusa előtt befogadott gyermekek közül a Gyermekotthon címe alapján felvételi körzetes iskolával tanulói jogviszonyban 9 fő áll, a sajátos nevelési igényű tanulók közül pedig 9-nek – a szakértői bizottság kijelölése alapján – a helyi Béke Ligeti Iskolával van tanulói jogviszonya. Míg 2016 júniusa után befogadott 7 gyermeknek tanulói jogviszonya az intézmény székhelyén Esztergomban működő iskolával van.

A tanulói jogviszony létesítéséről az Nkt. rendelkezik. Alapesetben a szülő, illetve nagykorú tanuló dönt arról, hogy melyik iskolával kíván tanulói jogviszonyt létesíteni. A vizsgált esetben a Gyermekotthonban nevelkedő kiskorú gyermekek tekintetében *a szülői felügyeleti jogot a gyermekvédelmi gám gyakorolja.*

A gyermek gámja jogosult tehát – figyelemmel az Nkt. 72. § (2) bekezdésére – a gyermek adottságainak, képességeinek, érdeklődésének megfelelően, saját vallási, világnézeti meggyőződésére, nemzetiségi hovatartozására tekintettel az iskola megválasztására. A gyermek tizennegyedik életévének betöltésétől e jog a gyermekkel közösen gyakorolható, kivéve – ha a gyermek cselekvőképtelen. Ha a választott iskola a gyermek felvételi kérelmét elutasítja, akkor a tanköteles tanuló felvételére, átvételére az Nkt. 50. § (6) bekezdésében foglaltak alapján az az általános iskola köteles, melynek felvételi körzetében a tanuló életvitelszerűen lakik. Az EMMI rendelet 22. § (6) bekezdése alapján életvitelszerű ott lakásnak minősül, ha a tanulónak a kötelező felvételt biztosító iskola körzetében van a lakóhelye, ennek hiányában a tartózkodási helye.

A hivatkozott rendelkezések ismeretében életszerűtlen és a gyermek érdekeit sem szolgálja a korábbi helyi iskolával való tanulói jogviszony létesítésével kapcsolatos gyakorlat megváltoztatása. Ennek következtében a gyermekotthonba újonnan érkező tanulók az intézmény székhelyén, a tanulók tényleges tartózkodási helyétől távol, több száz kilométerre lévő az intézmény belső iskolájával létesítenek tanulói jogviszonyt. Az iskola választásakor számos fontos szempontot, így különösen az adott gyermek adottságát, képességét, érdeklődését, vallási, világnézeti meggyőződését, nemzetiségi hovatartozását kell figyelembe venni.

Nem tartom mindezek alapján elfogadhatónak azt az automatizmust, hogy a Gyermekotthonban lakó gyermekek tudása és osztályfoka jelentősen elmarad korosztályukhoz képest, ezért a többségi iskola helyett egy belső, kvázi „szegregált” iskolával való tanulói jogviszony létesítése és az ottani követelmények teljesítése minden esetben jobban szolgálja a tanuló érdekét. E gyakorlat álláspontom szerint visszásságot okoz a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek védelemhez és a gondoskodáshoz való jogával összefüggésben.

A Gyermekotthon szakmai programja az Nkt. és az EMMI rendelet rendelkezéseivel szemben rögzíti, hogy az ellátottak személyiségállapota és viselkedészavara a nevelődés kezdeti szakaszában olyan súlyú illeszkedési problémákat jelez, amelyek következtében *a fiatal a mindennapos iskolai ellátásban nem helyezhető el.* A gám, illetve az intézményvezető írásbeli kérelmére ezért a fogadó iskola igazgatója felmenti a rendszeres iskolába járás alól és magántanulói vagy nappali tagozatos tanulói jogviszonyba helyezi.

A Gyermekotthon vezetője elmondta, hogy *a gyermekek befogadásakor a tanulók magántanulóná válásával kapcsolatos kérelmet az otthon igazgatója nyújtja be a gyermekvédelmi gyámtól kapott meghatalmazás alapján*, ez alapján az iskola igazgatója azonnal dönt annak engedélyezéséről, tudomásuk szerint a gyámhatóságot e kérdésben egyáltalán nem keresik meg. A magántanuló jogviszony létrehozásával kapcsolatos szabályokat az Nkt. és az EMMI rendelet rögzíti. Az Nkt. 45. § (6) bekezdése alapján az iskola igazgatója dönt a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleményének kikérése után arról, hogy a tanuló a tankötelezettségének magántanulóként tehet eleget. *Gyermekvédelmi gondoskodásban* részesülő tanuló esetén az iskola igazgatójának a döntéséhez be kell szereznie a gyermekvédelmi gyám véleményét. Mindehhez további részletszabályokat az EMMI rendelet 75. § (1a) bekezdése rögzít, amely szerint a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő tanuló esetén *az iskola igazgatója a tanuló nevelésbe vétele ügyében eljárni illetékes gyámhatóság véleményének beszerzése iránt intézkedik*. Ha a tankötelezettség magántanulóként való teljesítésének engedélyezését *nem a gyermekvédelmi gyám kérte, az iskola igazgatója a kérelem benyújtásától számított öt napon belül kikéri a tanuló gyermekvédelmi gyámjának véleményét*. A gyermekvédelmi gyám véleményét tizenöt napon belül köteles megküldeni. *Mindezek alapján megállapítom, hogy az intézményben nevelkedő gyermekek magántanulóná válásával kapcsolatban a szakmai programban rögzítettek, illetve az ez alapján folytatott intézményi gyakorlat – ideértve az intézmény székhelyén működő iskoláét – szembemegy a hatályos jogszabályi előírásokkal, mellyel a jogbiztonság követelményébe ütközik*. *Alláspontom szerint e gyakorlat egyben a gyermekek védelemhez és a gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot is okoz abban az esetben, ha a magántanulói jogviszony engedélyezése egyszerű automatizmusná válik, hiszen a törvény értelmében a magántanuló jogviszony akkor létesíthető, ha a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából nem hátrányos*. A helyszíni vizsgálat feltárta, hogy a nem tanköteles gyerekek, illetve akik a 8. osztályt elvégezték *nem folytatnak iskolarendszerű tanulást, e helyett kézműves, kertészeti ismeret és kertrendezés foglalkozásokon való részvétellel töltik el idejüket*. Ennek okát a Gyermekotthon vezetője abban jelölte meg, hogy *jogszabály nem teszi lehetővé a gyakorlati oktatás alól a tanulók felmentését*, ugyanakkor a speciális gyermekotthonban élő tanulók *az otthon területét iskolába járás érdekében sem hagyhatják el*. Több befogadott gyermekük így a már megkezdett szakiskolai tanulmányait sem tudja folytatni. Ennek kapcsán rá kell mutatnom arra, hogy iskolarendszerű szakképzés esetén a képzés szakmai elméleti és gyakorlati képzésből áll, erre épül a szakmai és vizsgakövetelmény. Az iskolai rendszerű szakképzésben a gyakorlati képzés a szorgalmi időszakban teljesítendő gyakorlati képzésből és a szorgalmi időszakon kívüli összefüggő szakmai gyakorlati képzésből áll. Az Nkt. 55. § (1) bekezdése értelmében az igazgató a gyakorlati képzés kivételével a tanulót kérelmére felmentheti az iskolai kötelező tanórai foglalkozásokon való részvétel alól, ha a tanuló egyéni adottságai, sajátos nevelési igénye, továbbá sajátos helyzete ezt indokoltá teszi. Továbbá az Nkt. 55. § (2) bekezdése alapján a magántanulót – *az iskolában vagy azon kívül folyó gyakorlati képzés kivételével* – az iskola valamennyi kötelező tanórai foglalkozása alól fel kell menteni.

Megállapítható, hogy a zalaegerszegi intézmény sem alapfokú, sem középfokú oktatási feladatokat nem lát el, az intézménybe bekerült gyerekeknek nincs lehetősége a már megkezdett középfokú tanulmányaik folytatására. E körülményt két egymásból közvetkező tényező határozza meg. Egyrészt szerepet játszik benne az intézmény működése, amely – konkrét jogszabályi előírás hiányában – *zártan* működik, a gyermekek az intézmény területét nem hagyhatják el, még iskolába járás céljából sem. Másrészt a gyermekek középfokú tanulmányaikat *szakképzés keretében kezdték meg*, illetve folytatnák, ennek pedig feltétele a gyakorlati képzés, amely alól nem adható felmentés.

Alláspontom szerint mindezek alapján a Gyermekotthon és a hozzá hasonló speciális gyermekotthonok zárt működési rendszerének egyik következményeként kialakult helyzet az érintett, szakképzésben résztvevő tanulók középfokú oktatáshoz való jogával összefüggésben súlyos visszásságot okoz.

Mindezzel összefüggésben utalni szeretnék arra, hogy a speciális gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek személyi szabadsága korlátozásának alapjogot sértő gyakorlatát több ombudsmani jelentés⁴ már feltárta, az alapjogi biztos a visszás helyzet jövőbeni megelőzése érdekében jogszabály-módosítást javasolt.

⁴ Lásd különösen az AJB-545/2015., AJB-704/2016, AJB-705/2016. számú jelentéseket.

A jogsértő gyakorlatra a Legfőbb Ügyészség 2015-ben lefolytatott speciális gyermekotthonokat érintő törvényességi ellenőrzése összefoglaló jelentése⁵ is felhívta a figyelmet. A speciális gyermekotthonokban, illetve – a Legfőbb Ügyészség és az OBDK⁶ tapasztalatai szerint – az egyéb gyermekotthonokban (ahol egyébként nem is állnak rendelkezésre megfelelő izolációs lehetőség építészeti vagy egyéb okokból) is *a gyakorlatban széles körben előfordul az intézménybe újonnan bekerült, valamint az engedély nélküli eltávozást követően oda visszatért, visszahozott gyermek izolációja*. Ilyenkor arra kötelezik a gyerekeket, hogy az intézmény vagy annak meghatározott részének területét hosszabb ideig kísérővel vagy egyáltalán ne hagyja el. Bizonyos esetekben az így megvalósuló szabadságkorlátozás *egyben a kapcsolattartás olyan korlátozásával is együtt járhat*, amelyről pedig a gyámhatóság határozatában nem rendelkezett.

A kérdéskör kapcsán ki kell emelnem, hogy az EMMI Szociális Ügyekért és a Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága által a speciális gyermekotthonok, speciális lakásotthonok és a gyermekotthonok speciális csoportjai működését érintő jogszabály-módosítások előkészítése érdekében munkacsoportot hozott létre. A munkacsoport a 2016. május 18-án tartott első, és jelentésem írásba foglalásáig egyetlen ülésén kifejezetten a speciális gyermekotthonban élő gyermekek személyes szabadsága korlátozásának problémáira fókuszált. *A munkacsoport ülésének résztvevői valamennyien egyetértettek abban, hogy a jelenlegi, egyetlen szereplő számára sem megnyugtató, bizonytalan helyzet kezelése érdekében a speciális gyermekotthonban élő gyermekek szabadságkorlátozásának pontos jogi háttérét meg kell teremteni*. Az ülés zárásaként arra a konklúzióra jutottak, hogy az első legfontosabb feladat az előzetes modellezés, vagyis annak a pontos meghatározása, hogy milyen kérdéseket szükséges törvényi, rendeleti, illetve intézményi szinten szabályozni, és mely pontokon lehet ezekhez hozzárendelni a kontrollokat. Az alapos tervezés azért is indokolt, mert egy igen speciális intézkedési formáról van szó. Munkatársaim felhívták a figyelmet, hogy ehhez szükség lehet a nemzetközi összehasonlításra, más európai országok jó szabályozásainak, gyakorlatainak figyelembe vételére is, ezért – megkeresése nyomán – külön is tájékoztattam a szaktárcát az általam ismert nemzetközi példákról, hasonló jogintézményekről és azok alkalmazásáról.

5. A gyermekvédelmi gyámok feladatai és gyermeki jogok védelme kapcsán

A gyermekvédelmi gyám feladatait a Gyvt. 86-88. §-ai szabályozzák. A Gyvt. 86. § (1) bekezdése rendelkezik a gyermekvédelmi gyám a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő feladatairól, ezen belül meghatározza a gyermekekkel való személyes találkozás gyakoriságát, illetve telefonos elérhetőség biztosítását. E szerint a gyermekvédelmi gyámnak a kirendelését követően legfeljebb tizenöt napon belül személyesen kell találkoznia a gyermekkel. Ezt követően *legalább havonta egy alkalommal, a hatodik életévét be nem töltött gyermek esetén legalább kéthavonta fel kell keresnie a gyermekeket*. A gyám kötelessége, hogy a gyermek számára telefonon elérhető legyen, illetve – a gyermek kérésére – a gondozási helyén vagy semleges helyen való személyes találkozást lehetővé tegye. A Gyermekotthon igazgatójának elmondása szerint *a gyámok látogatásainak gyakorisága változó*. Van olyan gyám, aki havi látogatási kötelezettségének eleget tesz, de van olyan is, aki hónapokig nem találkozik gyámoltjával. A szakszolgálatok igazgatóinak tájékoztatása szerint a gyermekvédelmi gyámok és gyámoltjaik személyes találkozója – kivéve a folyamatosan, vagy huzamosabb ideig szökésben lévő gyermekekkel – *általában havi gyakorisággal megvalósul*, a telefonos kapcsolattartás is rendszeres. Egy megyéből kéthavonta látogat a gyám, egy másik megye pedig jelezte, hogy a gyermekvédelmi gyám havi látogatási kötelezettségének nem tud eleget tenni. Az AJB-130/2016. számú, az EMMI Kalocsai Gyermekotthon Általános Iskola és Szakiskola működésének vizsgálatát lezáró jelentésben megállapítottam, hogy *a gondozott gyermekek legfőbb érdekét képviselő eljárás elve nem érvényesülhet maradéktalanul, ha a gyermekvédelmi gyám bármely okból* (pl. a gyámolt gyermekek gondozási helye és a gyermekvédelmi gyám székhelye közötti távolság vagy a túlterheltség miatt) *a Gyvt.-ben előírt gyakorisággal nem tud eleget tenni a gyermekekkel való személyes találkozásra vonatkozó kötelezettségének*.

⁵ Lásd T.KvFKV.5332/2015/1.I. számon.

⁶ Vö. Integrált Jogvédelmi Szolgálat

A mulasztás ugyanis a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszasság veszélyét állandósítja.

Minderre tekintettel az emberi erőforrások miniszterét arra kértem, hogy országos szinten – megyei bontásban – mérje fel, hogy *a gyermekvédelmi gyámok eleget tudnak-e tenni a Gyvt. 86. § (1) bekezdésében foglalt gyámolt gyermekükkel való személyes találkozási kötelezettségüknek* és a felmérés tapasztalatai alapján *tegye meg a szükséges intézkedéseket* a helyzet megoldása érdekében.

Az EMMI Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága a válaszadás tekintetében 2016. május 11-én kelt határidő módosítást kért, 2016 szeptemberében, majd 2017 januárjában munkatársam telefonon azt a tájékoztatást kapta, hogy a kért adatok feldolgozása folyamatban van. Jelentésem írásba foglalásáig a válasz nem érkezett meg.

6. A személyes szabadság korlátozása tekintetében

A speciális gyermekotthonban elhelyezett gyermek személyes szabadságának korlátozására vonatkozó rendelkezéseket a Gyvt. 81/A. §-a tartalmazza. Eszerint a gyermek személyes szabadságának korlátozása csak kivételesen, a cél eléréséhez szükséges időtartamra rendelhető el.

Ha a gyermek *egészségi* vagy pszichés állapota következtében *saját vagy mások életét, egészségét közvetlenül veszélyeztető magatartást tanúsít és ez csak teljes körű ellátásának azonnali, zárt körű körülmények közötti felügyeletével vagy biztonsági elkülönítéssel bárítható el, a speciális gyermekotthon vezetője legfeljebb 48 óra időtartamra* elrendelheti, hogy a gyermek a gyermekotthon területét nem hagyhatja el, illetve *köteles a gyermekotthon vezetője által kijelölt helyiségekben tartózkodni*. A gyermekotthon vezetője legfeljebb 24 órára elrendelheti, hogy a gyermek a gyermekotthon biztonsági elkülönítőjében tartózkodjon.

Megállapítom, hogy a Gyermekotthon vezetője által elrendelt és közel másfél hónapig tartó egészségügyi megfigyelés – a személyes szabadságot korlátozó intézkedések a Gyvt. által maximált 48 órát sokszorosan meghaladó – a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével, továbbá az érintett gyermek emberi méltóságához, illetve a védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggésben súlyos visszasságot okoz.

A helyszíni vizsgálatom feltárta, hogy a Gyermekotthonban a szabályszegő, vagy nehezen kezelhető viselkedési formákért *szankciókat alkalmaznak*. A meghallgatott gyermekek közül többen utaltak arra, hogy az intézmény *a szabad levegőn való tartózkodás megvonását* büntetésként alkalmazza. A rendelkezéseimre bocsátott dokumentumok között pedig az órarendben 14 olyan gyermek neve szerepelt, akik 2016. szeptember 23-án nem mehettek ki udvari foglalkozásra.

Határozott álláspontom szerint ez az intézményi gyakorlat alapjogi szempontból még kivételesen, a közösségi lét háborítatlanságának biztosítására való hivatkozással sem fogadható el jelenlegi formájában. A Gyermekotthonban meghatározott lábbeli (papucs) viselésére kötelezni speciális ellátási igényű gyermeket minden egyéb körülmény és magyarázat mellett is embertelen és megalázó helyzetet eredményez. A bentlakásos intézmény belső életének komplexitásában rejlő erőfeszítések, nehézségek és kihívások általam sem vitatottak. Mindezzel együtt is szükségesnek tartom a viselkedésszabályozásra használt megtorló jellegű büntetések helyett *a preventív, megelőző szemléletű megoldások alkalmazását*, a biztonságra és figyelemre fektetett hangsúly növelését.

Vizsgálatom során áttekintettem a gyermekvédelmi otthonokra vonatkozó szabályozást, amelyek rendelkeznek a gyermekek teljeskörű ellátásának módjáról, így az étkeztetésről, a ruházatról, a személyi higiéne biztosításáról, a szabadidő hasznos eltöltéséről, a különleges vagy speciális ellátást igénylő, valamint a kettős szükségletű gondozott gyermek számára a fejlődéséhez, fejlesztéséhez, gyógyulásához, rehabilitációjához és terápiájához szükséges és indokolt eszközök beszerzéséről, az oktatásáról. A gyermek egészséges fejlődéséhez szükséges és nélkülözhetetlen szabadlevegőn való tartózkodásról ugyanakkor maga a jogszabály kifejezetten nem rendelkezik. *A feltárt tényállásból pedig az a következtetés vonható le, hogy a Gyermekotthon ezzel a szabályozási hiánnyal visszaélve, a szabadlevegőn való tartózkodást egyfajta „fegyverező” intézkedésként alkalmazza.*

A fentiek kapcsán hivatkoznom kell arra, hogy a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 5. § (1) bekezdés o) pontjában foglaltak szerint *a javítóintézeti házirendben kell megállapítani a szabad levegőn való tartózkodásra vonatkozó előírásokat.*

A hivatkozott EMMI rendelet 22. § (3) bekezdése értelmében pedig a javítóintézetben tartózkodó fiatalok számára – felügyelet mellett – naponta legalább egy óra időtartamban biztosítani kell az irányított tevékenység nélküli szabad levegőn tartózkodás, sportolás lehetőségét. *Mindezek alapján megállapítom, hogy mind a szabad levegőn való tartózkodás megvonásának büntetésként való gyakorlata, mind annak a konkrét végrehajtása – a papucs viselésére kötelezés – az érintett gyermekek emberi méltóságához, valamint védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben okoz súlyos visszaállást.*

7. A fenntartói ellenőrzés kapcsán

Az intézmény fenntartójának feladat- és jogkörét a Gyvt. 104. §-a rögzíti. A Gyvt. 104. § (1) bekezdésének e) pontja szerint az intézmény fenntartója ellenőrzi és évente egy alkalommal értékeli a szakmai munka eredményességét, a szakmai program végrehajtását, valamint a gazdálkodás szabályszerűségét és hatékonyságát.

Alláspontom szerint önmagában az a tény, hogy a fenntartói ellenőrzéssel kapcsolatban az intézmény nem rendelkezik dokumentummal, megalapozza a jogállamiság elvével összefüggő visszaállás megállapítását.

8. A dohányzás megengedésével összefüggésben

Az Egyezményben foglaltakkal összhangban a Gyvt. 6. § (4) bekezdése tételesen kimondja, hogy a gyermeknek joga van az egészségére káros szerek elleni védelemhez, e körbe pedig a dohányzás egyértelműen besorolható. Bár a dohányzás az intézményben tilos és az erre vonatkozó igazgatói utasítást minden csoportban kifüggesztették, az igazgató tájékoztatása szerint azt nem tudják megakadályozni. A meghallgatott gyermekek elmondása szerint pedig a gondozottak az intézmény területén is dohányozhatnak, a szakdolgozók a dohányzást, illetve annak megvonását jutalmazási, fegyelmezési eszközként használják. Az interjúalanyok szerint a szakdolgozóknak tudomása van a kábítószer használatról, annak megakadályozása érdekében azonban nem tesznek semmit.

Hangsúlyoznom kell a fentiek kapcsán azt, hogy kiszolgáltatott helyzetben lévő, kötelező és intézményesített ellátást igénybe vevő gyermekekről van szó. A gyermekek éppen e helyzetük miatt a rábízott gondozótól *többletvédelmet igényelnek*. Az AJB-130/2016. számú jelentésemben kifejtettem, hogy a *gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek esetében a védelemhez és gondoskodáshoz fűződő joguk érvényesítése állami feladat*, erre figyelemmel a velük foglalkozó szakemberek felelőssége és kötelessége – egyebek mellett – a dohányzás, és a pszichoaktív szerek fogyasztásának káros következményeire való figyelemfelhívás, a prevenció, a függőség kialakulásakor a leszokáshoz való segítségnyújtás (különös tekintettel az esetleges kortárs, illetve az otthoni környezetre). *Mindezekre is tekintettel a Gyermekotthon dohányzással és a kábítószeres fogyasztásával kapcsolatos gyakorlata súlyosan sérti a gyermeki jogokat.*

9. A gyermekeket a szakdolgozók részéről ért verbális és fizikai bántalmazás

A helyszíni vizsgálatom a gondozottakkal készített interjúkban a gyerekek egyrészt használják a *börtönszlenget*, másrészt gyermeken naivak, olyan általános jelenségekről számoltak be, amit nem életszerű kitalálni azzal a céllal, hogy ártsanak a szakdolgozónak. Több gyermek arcán mutatkoztak *kisebb-nagyobb bántalmazásokra utaló jelek* (monokli, nyílt seb a szájon, foltok a nyakon, a háton, karcolások a fül alatt). A sebek azonban soha nem utaltak súlyos bántalmazásra, ugyanakkor a gyerekek néha súlyos bántalmazásokról is beszámoltak.

Több gyermekkel folytatott beszélgetést követően *arra lehet következtetni, hogy az intézményben testi fenyítéssel oldanak meg nehéz pedagógiai helyzeteket, ennek megfelelő szubkultúra alakult ki*. Például ebbe a körbe sorolható a verés a folyosón, az éjszakai verés, a „Benji” bot, a lovagló pálca, a fekete bot használata.

A gyermekek *sokat panaszkodtak az egészségügyi ellátásra*, azon belül is az egyik ápolóra. Több gyerek – tisztázatlan körülmények között – sok pszichofarmakot kap, ami *medikalizációra* utal, azaz arra lehet következtetni, hogy gyógyszereléssel oldanak fel nevelési, fegyelmezési krízist.

Az Egyezményvel összhangban a Gyvt. is alapvető gyermeki jogként *deklarálja a gyermek erőszakkal szembeni védelemhez való jogát*. A Gyvt. 6. § (5) bekezdése szerint a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. *A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak*. A Gyvt. 2005. január 1-jétől hatályos hivatkozott szabályozása a testi fenyegetés – ideértve a nevelési célzatú testi fenyegetést is – teljes tilalmáról rendelkezik.

A méltóság az embert megilleti bármely tulajdonságától függetlenül, pusztán azon az alapon, hogy él, és hogy ember.

A gyermek emberi méltóságához való jogának az állam köteles valamennyi jogviszony tekintetében érvényt kell szerezni. Az Egyezmény idézett cikkei alapján, alapjogi szempontból elfogadhatatlan, hogy nevelési, fenyegetési, fegyelmezési eszközként a bántalmazás (akár szóval, tetteleg) felmerüljön bármely gyermekeket érintő eljárásban.

A Gyvt. 11. § (1) bekezdése szerint a gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, törvényes képviselőjének biztosításával, ügyeinek intézésével foglalkozik. A Gyvt. 11. § (2) bekezdés a) pontja a gyermekvédelmi gyám feladata a gyermek érdekeinek képviselése, jogai gyakorlásának elősegítése. A Gyvt. 86. § (1) bekezdése alapján a gyermekvédelmi gyám figyelemmel kíséri és elősegíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, nevelését, valamint ellenőrzi a gyermek teljes körű ellátásának megvalósulását.

A gyermekjogi képviselő feladatait a Gyvt. 11/A. §-a rögzíti. A Gyvt. 11. § (1) bekezdése szerint a gyermekjogi képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek e törvényben meghatározott jogainak védelmét, és segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében, valamint kötelességei megismerésében és teljesítésében. A gyermekjogi képviselő kiemelt figyelmet fordít a különleges vagy speciális ellátást igénylő gyermek védelmére. Gyvt. 11. § (2) bekezdésének a) pontja szerint a gyermekjogi képviselő segít a gyermeknek panasz megfogalmazásában, illetve kezdeményezheti annak kivizsgálását.

Az interjúalanyok közül munkatársaimnak *több gyermek számolt be a szakdolgozók részéről őket ért verbális és fizikai agresszióról*. A gyermekjogi képviselőhöz 2016 júliusa és novembere között *nyolc alkalommal érkezett bántalmazás miatt jelzés*. A gyermekvédelmi gyámoknál ugyancsak *nyolc esetben tetek panaszt bántalmazás miatt a gyermekek*. A gyermekjogi képviselő és a gyermekvédelmi gyámok a panasz kivizsgálását az intézményvezetőnél kezdeményezték, a panaszokat azonban a vizsgálatok alaptalannak találták. A feltárt tényállás alapján azonban *a bántalmazás megtörténte valószínűsíthető*.

Megállapítom mindezekre tekintettel, hogy a Gyermekotthonban a gondozott gyermeket ért bántalmazás – függetlenül annak kiváltó okától, előzményeitől, céljától, jellegétől vagy súlyosságától – alkalmas arra, hogy az emberi méltóságához való joggal összefüggő visszásságot okozzon.

10. A kortárs bántalmazás vonatkozásában

A feltárt tényállás szerint csak a gyermekjogi képviselőnek hat, a gyermekvédelmi gyámoknak pedig hét esetben számoltak be a gondozott gyermekek egymás közötti komoly bántalmazásáról. *Ismételten hangsúlyozva, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek esetében a védelemhez és gondoskodáshoz fűződő joguk érvényesítése állami feladat, így a velük foglalkozó szakemberek kötelessége az egymás közötti agresszió megelőzése, csökkentése, kezelése pedagógiai, pszichológiai módszerekkel, esetleg külső szakemberek segítségének (pl. agressziókezelés, érzékenyítő programok) igénybevételével.*

11. A gyermekek által elmondott továbbiakkal kapcsolatban

Tekintettel arra, hogy az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében olyan *alakszerű bizonyítási eljárást*, amely a bíróság, illetve más hatóság előtt lehetséges, nem végezhetek a gyermekek által elmondottak többségének (pl. egészségügyi ellátás, szexuális abúzus) igazolására, illetve cáfolására, ezért azok tekintetében *alappjoggal összefüggő visszásság megállapításra nincsen lehetőségem*.

Intézkedéseim

A jelentésemben a feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

- 1) az Ajbt. 37. §-a alapján *megfontolásra javasolom* az emberi erőforrásokért felelős miniszternek, hogy
  - a) a bentlakásos gyermekvédelmi intézmények tekintetében jogszabály világosan rögzítse a gyermekek szabadlevegőn való tartózkodása biztosításának szükségességét;
  - b) a speciális gyermekotthonban nevelkedő gyermekek tekintetében jogszabályi keretek között teremtse meg annak a lehetőséget, hogy az érintett gyermekek képességeik szerint középfokú iskolai végzettséget szerezhessenek.
- 2) az Ajbt. 31. §-a alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy
  - a) az AJB-130/2016. számú jelentésem 1/b. pontjában megfogalmazott ajánlásaimmal kapcsolatban már megtett vagy megtenni kívánt intézkedéseiről tájékoztasson;
  - b) tegye meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a speciális gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek személyi szabadság korlátozásának jogsértő gyakorlata megszűnjön, ennek keretében támogassa és segítse elő a szakértői munkacsoportban már megkezdett egyeztetéseket és mindezek nyomán a jogszabály-módosítások előkészítését.
- 3) az Ajbt. 33. § (1) bekezdésben kapott felhatalmazásom alapján törvényességi felügyeleti eljárást *kezdeményezek* – a legfőbb ügyész útján – az illetékes és hatáskörrel rendelkező ügyészénél az EMMI Zalaegerszegi Gyermekotthona működése tekintetében, különös figyelemmel a jelentésem 11. pontja alatt kifejtettek nyomán;
- 4) az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját, hogy adjon tájékoztatást arról, hogy a Gyermekotthonban, illetve a fenntartása alatt álló egyes intézmények tekintetében a Gyvt. 104. § (1) bekezdésének e) pontjában fogalt ellenőrzési kötelezettségének miként tett, illetve tesz eleget;
- 5) az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* az Emberi Erőforrások Minisztériuma Zalaegerszegi Gyermekotthonának igazgatóját, hogy
  - a) gondoskodjon arról, hogy a Gyermekotthon minden lakóegységében a házirendet és a gyermekjogi képviselő elérhetőségét a gyermekek számára jól látható helyen, egyértelmű módon függeszék ki;
  - b) a személyes szabadság korlátozó intézkedések foganatosításánál fordítson fokozott figyelmet a Gyvt. 81/A- §-ában foglalt időtartamok betartására;
  - c) gondoskodjon arról, hogy a gondozott gyermekek életkorának és értelmi képességeinek megfelelően mutassanak be filmeket, demonstrációt a dohányzás, valamint a pszichoaktív szerek fogyasztásának ártalmairól, illetve a komplex prevenció munkához kérje olyan szakemberek segítségét, akik a gyermekek dohányzásról, továbbá pszichoaktív szerfogyasztásról való leszoktatását megfelelő módszerek megismertetésével segíthetik,
  - d) a gyermekek közötti, kortárs agresszió kezeléséhez kérjen módszertani segítséget,
  - e) a gyermekek önrendelkezési jogára figyelemmel biztosítsa, hogy a gyermekek mindenkor maguk választhassák meg a viselni kívánt lábbelit, valamint a napközbeni lábbeli (papucs) használat meghatározása ne töltsön be fegyelmezési funkciót,
  - f) minden gondozott gyermek számára haladéktalanul teremtse meg a feltételeket a napi, irányítás nélküli szabadlevegőn való tartózkodáshoz,
  - g) a Nkt. által rögzített rendelkezésekre figyelemmel vizsgálja felül a gyermekek esztergomi iskolával való tanulói jogviszonyának létesítésével kapcsolatos gyakorlatát, és tegye meg a szükséges intézkedéseket, hogy azok a gyermekek, akik képesek és akarnak, a középfokú oktatáshoz hozzáférjenek, valamint a tanulmányaikat megfelelően folytathassák azok, akik a Gyermekotthonba kerülésüket megelőzően középfokú iskolában tanultak.

Budapest, 2017. február

Székely László sk.